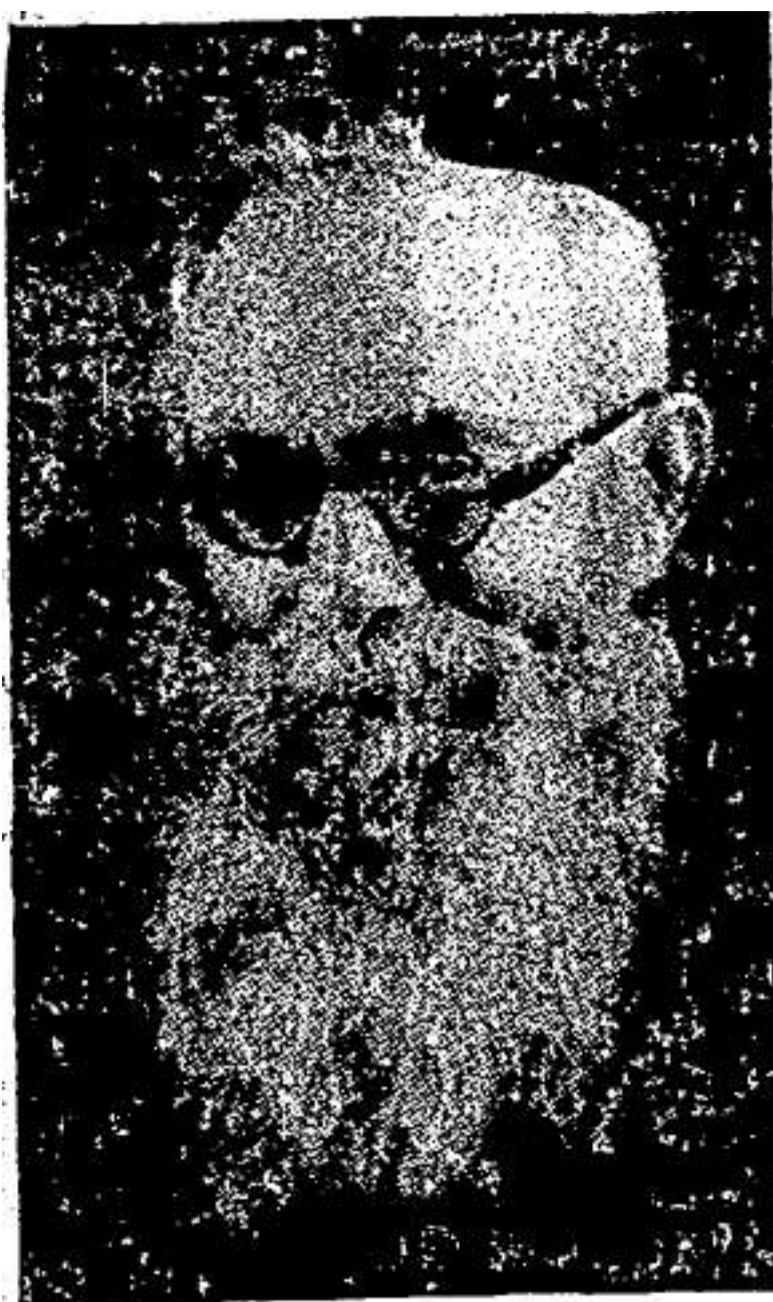

במחיצתו של ר' בנימין

(לזכרו השבעים וחמש)

ר' עתוני ופרסומיו; מייסדי העתון היומי "הצופה" וכן ערך במשך תקופה ארוכה את הירחון החרדי "ההד" שהטיף לציונות לעליה ולבנין הארץ. זכויותיו העיקריות ופעולותיו הן מרכזיות היו בשטח הספרות: מסותיו, מאמריו ורשימותיו נתפרסמו בהפועל הצעיר, "מעברות", "התקופה", "מאזן גים" וברוב העתונים היומיים בארץ. וכן ערך הרבה ספרים וקבצים ספרותיים ותרגום רוב ספרי היומנים של הד"ר הרצל, מספרי רופין ואחרים.

בעל הנפחים ההדושים

— מה היו הגורמים והמניעים לראית יצירתו הספרותית? — שאלתי את הסופר.

— כל אימת שהרגשתי איון דחיפה והתעוררות פנימית, אם בשאלות דר' זמן, ואם בענייני ציבור או בכאב היחיד, נתתי לדבר ביטוי בכתב. ב"מאמר, במסה או ברשימה" מעולם לא דיפשתי מוטיבים אלא המוטיבים היפים שו אותי. בכלל לא ראיתי את עצמי סופר ולא ראיתי את הספרות משהיית מת חיי. ואם ישאל השואל: למה כתבתי? פשוט, מפני שאנשים טובים: בר"ג, אהרונוביץ, פרישמן, סנקולוב, פייכמן, קלוזנר ואחרים ביקשוני לכ"ת טוב. לא יכולתי להשיב פניהם ריקם... כאן נטל ר' בנימין את ספרו הראשון ש"על הגבולין" שהופיע בשנת תרפ"ב והראה לי שבפתח הספר הוא כבר נגע בשאלה זו ואלה היו דבריו: "כל אימת וכלכמה שבער הלב ולהט הלב בשלהביות של איון מחשבה, של איון הרגשה, מצא לו את ביטויו, ל"ה מדיחה, לשליש מזו לרביע, גם בסגמט גים ספרותיים. שמע מינה, כי שלהי בת הלב, היקוד שלבב הוא כאן העיקר, ה"פלימוס", השאר, שבעיני, והביטוי הספרותי אינו אלא טפל לו, כל ישרת לו. שהרי הרבה, ביטויים ללבב".

לעומת זה — מוסיף הסופר הישיש — יש פרט בעבודתי שהייתי רוצה להדגיש אותה. אגודת הסופרים העבריים שלחה לי אגרת ברכה לרגל יובל ל"ה ה'75, בה היא מדישה שבגיליתי נופים חדשים בספרותנו. ואמנם, הייתי תל הראשון שכתבתי בעברות על וולט וויטמן או על אמרסון ומרקס אברליוס והכנסתי לספרותנו תאוריות חיהים והשקפות עולמם של אישים יוצרים גדילים מן העולם הרחב שטרם היו ידועים לקוראים העבריים. גם כאן לא ביקשתי לגלות עולמות זרים שים אלא קראתי את דבריהם להנאתי ומשגהגתי בעצמי הפצתי לשותף את הקהל העברי הרחב בהנאתי זו. לא היה כאן, איפוא, מצד תכנית מחור שבת במהשבה תויליה ובכוונת יכוון. אבל, לאחר מעשה, כשהדברים נאספו פים הגרונה, מתקבל הרושם שהיתה כאן יד מנחה בכוון ידוע. אפשר לומר שבמשך שנים רבות לא ראיתי את עצמי כסופר אלא כאורת, כאדם ש"נהנה מן הספרות, כמי שבאל לתעורר כה מעניינת ונהנה ממנה, מבלי לד" שוב שהוא עצמו ממלא בה איון שלי חות.

יבולו הספרותי

— ומהו יבולו הספרותי מאז ועד עתה? — הוספתי לשאול.
— את עבודתי הספרותית התחלתי בשנת תרס"ג כאשר ראובן בריינין פירסם את מאמרי הראשון ב"לוח ארץ אסף" שבעריכתו. נושא המאמר היה על אדד העם והרצל ובו הופעת ל"ה סידו המובהק של הרצל ויכירבו של אחד העם בשל רוחניותו המופשטת. המאמר עשה רושם, ושמרתי לז"ן ש"קרא את המאמר בעלי ההגחה בבית בריינין אמר: טון חדש. במשך הית מן הייתי בין עורכי הירחון המצויר "הקשת" ואד"כ בא "המעורר" הלונדוני שבעריכת י. ח. ברנר, שימש תחנה חשובה בחיי, על סף עלייתי ארצה.

פירסמתי, כידוע — ממשיך הסופר — מאמרים ורשימות הרבה על פני במות ספרותיות שונות בארץ וב"ל. בצורת ספרים הופיעו הקבצים הבאים:

- (א) "על הגבולין" הכולל את מאמרי ורשימותי מהשנים תרס"ב—תרפ"ב. הספר מחולק לארבעה מדורים: "ראשונות", "עם ברנר", "מסביב" ל"עתיים" ובו מתפרסמים מאמרים על דגשה ושירתו על אפלטון ועל ויטמן, ומצד שני על הרב קוק, הרצל, סוקולוב ווייצמן וכו'.
- (ב) "פרצופים" — המחולק לשני חלקים: החלק הראשון מוקדש לגדולי אומות העולם, והשני — לגדולי ישראל. האלי כאלו העליתי דיוקנאות של צנדרלסון, הרב קוק וברנר, מרקס אברליוס ואנטול פראנס, דנטו ושלמה שילר וכו'.
- (ג) "מזכרונות ועד כנרת" סיפורי זכרונות על עירתי מולדתי וברנר שבגליציה מלפני למעלה מששים שנה וכן על תקופת "המעורר" ופרקי "דלייקה"—נרת—דגניה ו"עורי תי" מן" על העליה מתימן. הפרקים הראשונים של זכרונותי אלה "פירסמתי תחילה ב"נאונים" והדברים עוררו ענין רב. הרבה פרקים נתפרסמו גם ב"הצופה". ידידים נאמנים הבטיחוני באמנה, שכל מה שכתבתי ושעשיתי בימי חיי הבלי, ללא נחשב לעולמי פרקים אלו, ושהם לבד אכתוב ואלי ליתדמה בעולם הבא הספרותי ועלי להנזר מהכל ולהמשיך... וכך יצא ספר הזקונים שלי.

המגמות המרכזיות ביצירתו

— מהן, לדעתך, המגמות המרכזיות ביצירתו?
— כפי שהסברתי לך מקודם — לא היתה לי בראשונה כל מגמה מיוחדת, אלא כתבתי מתוך צורך פנימי להביע—א את אשתי עם הסופר ש"ן. פעם אחת טיילתי עם הסופר ש"ן בן ציון והוא הטיף לי מוסר על שאין

במעגלי יצירתו

יצירתו הספרותית המקיפה של הד"ר סופר ר' בנימין, שזה מקרוב הגיע לשנתו ה'75, משתרעת על פני חמ"ד שנים שנה ומעלה והוא נחשב לזקן הד"ר סופרים העבריים בארץ ישראל ומן המפורסמים והמעניינים שבהם. בארד הימים עמדתי לפני פתח דירתו ב"בית המעלות" בירושלים, אך "צילצלתי" בפעמון הולת פתח לפני הסופר הישש וכסוף הזקן בעצמו את הדלת והומיניץ פנימה. בגזעם ובלבביות... י"ש קסם מופלא באישיותו מרובת הפנים של ר' בנימין וגם ביצירתו, הנתק את לב הקורא. לכאורה, הרי הוא פובליציסטן, מסאי ומבקר ספרות, תל, שכל מעשיו נתונים לענייני הזמן ולבעיות התקופה. אולם, לאמתו של דבר, הריהו משהו הר" בעל נוסח מיוחד שהוא עצמו יצר אותו אמנם, אין הוא כותב דבריו בחרוזים, אבל הדברים כתובים במדרחת הרמונית אחת הם נקראים בנתק ובנעימות, בשובה נחת, ונקלטים כמאליהם, ללא קמיטת מצח. יוסף היים ברנר ו"ל שהיה דברו וידידו, אם כי רחוק ממנו בדעות ובהשקפות, העריץ את סגנונו של ר' בנימין: "סגנון, שמכל משקצין יוצא כעין קול ובתאקול, ובבואנו אל המשפט השני, ז"א, כש"גדס קולו של המשפט הראשון, זנה בת קולו עוזנה הומה..."

העולם, אין הוא מביע דעתו בחינת הלכה פסוקה, מעין "קוב הדין את ההר". בכתיבתו יש יותר מיכדי האגדה המרגיעה-מרנינה, מעין ש"ן זה אינטימית עם ידיד טמיר ועולם, בה הוא מביע מה שבלבו בנעימה לירת, מתוך הלחוחית של שירה. לא ומתמיד, משחר נעוריו גן עדנה וכרם שעשועיו היו האגדה, ההויה, ביטויי עדינות ודברי מוסר הסד ואד"כ. משום כך היתה אהבתו נתונה, למשל, לספר "חובות הלבבות" הנ"ל. כב לרבנו בחיי, ובזכרונותיו מספר ר' בנימין דבר נפלא-מופלא, שכאשר הלך פעם להתפלל בעיר העתיקה בירושלים ונכנס לבית הכנסת היפה של חסידי ריוון "תפארת ישראל" היה ביב עליו רצה לקרוא, כדרכו פרק ב"חובות הלבבות", "ספר חיב בבית כנסת חיב" היו שם ארונות גודר לם מלאים וגדושים ספרים למכביי, ואין ימצא את הספר הנכסף, מכל מקום ויב אל אדד הארונות האלה, הושיט ידו להוציא איזה ספר שהוא, — והספר הראשון שהוציא הוא "הי" בות הלבבות"... והסופר ממשיך ומ"סיים "והיה הדבר לפלא בעיני, כמעט לאות ולמופת, כדרך שאמרו חז"ל: בדרך שאדם רוצה לילך, מוליכים אותו..."

מתולדות חיון

ר' בנימין נולד בזבורוב, מזרח גליציה, ב"ג סיוון תר"מ (1880), ב"מספחת רבנים וראשוני חסידי הוסיאטין. בילדותו למד ב"חדרים" ובבית המדרש בזבורוב, אותה תקופה הוא מתאר מצויר בעטאמן ב"ספורי זכ"ר ונאותיה. בנעוריו התחיל ללמוד גם לימודים כלליים, בעיקר גרמנית, יב גיל של ש"ן—י"ז התחיל לכתוב עב"רית. בעבודתו הספרותית התחיל בש"נת תרס"ג וראובן בריינין פירסם את מאמרו הראשון ב"לוח אחיאסף". ב"אתו זמן יסד, בשיתוף עם הסופרים יוסף לין וא. מ. גונצר, ירחון מצויר בשם "הקשת", שממנו יצאו שש חובות רותי אך ראשיתו ו"מיטב אונו" הספר רותיים קשורים בהמעורר" של יוסף חיים ברנר. בן עשרים יצא ללמוד ללכות ומוש עבר לברלין עמד בס" הינת הבגרות ולמד שם בבית הספר הדקלאי של יק"א ליד קולומיאה ב"גאליציה. בחורף תרס"ז שהה בלונדון ועוד ל"ח ברנר בהוצאת ירחוני הספרותי "המעורר" בו פירסם מאמרי רים רבים.

בליג בעומר תרס"ז עלה ארצה והגיע ליפו. תויליה היה פועל בפתח תקוה ואחר כך מזכיר הגימנסיה ה"עברית הראשונה "הרצליה". לפי ה"מנת האגרונום ברמן הוא עובר לחווה החקלאית בדלייקה על דוף ים כינרת. ששל פני הנת, שיי עונות קיבלה את השם כינרת. היא קבוצת כנרת עד ה"יום הזה. בתקופה מאוחרת יותר נכנס לעבודה במשרד הארצישראלי שבה"הלת הד"ר ארתור רופין והד"ר יעקב טהון השתתף בחיים הציוניים: ביי סודת של תל אביב ושכונת דדשות בירושלים ובחיפה וגם ביסוד המוש"בה רוחמה, בפעולות לעליית התימ"נים ולסידורם בארץ, במלחמת הש"פנות, בהשתדלויות כלפי השלטונות הצבאיים של גרמניה ואוסטריה בימי מלחמת העולם הראשונה ועוד. משנת תרע"ט ואין היה כמה שנים מנהל משרד "המזרחי" הארצישראלי ועד

אני מעבד את הדברים שלי כהלכה. שאני מקפיד על הסגנון אלא כותב מתוך רפרוף כלאחר יד. תוך כדי ש"ן זה הוסיף והסביר לי, שמנדלי למד של, בכל שורה שהוא כותב אפטר להכיר שמנדלי כתב אותה הוא ולא אחר, מפני שבכל מה שיוצא מתחת ידו מתבטאת העצמות שלו, ואינו אתה — טען כלפי בן ציון — מולזל בכתיבה.

בתשובה אמרתי לו: טועה אתה, ידידי, אתה דושב שאני בעיני סופר, ולא כן הדבר. בעיני אני ח"ל ילא סופר. בימי מלחמת הבורים היו הקצ"ל גים הבריטיים רוכבים על הסוסים ו"תוך כדי כך הוציאו עתון פנימי בש"ביל הצבא כך — הוספתי — עליך להביט עלי. אני רואה את עצמי כ"י"ל בישובי העברי החדשה-המתהווה ואגב אורד, עם זרם החיים, אני יושב וכותב על דא ועל הא, אבל מעולם לא השבתי שאני כותב לשם ספרות... ואמנם, רק כעבור זמן רב "שיכנעו" אותי שאני סופר, מוסיף הסופר הי"ש בחיוך קל.

אולם כשנצטרפתי בשנת תרע"ט ל"מורד" ולעבודתו בארץ והתחלתי ערוך את בטאוניה הספרותיים כבר ראוי לפני מגמה — מגמה דתית. לאומית ברורה, בה המשכתי עדר כך בירחון "ההד", שנוסד בשנת ז"ר פ"ו ושנערך על ידי במשך למעלה ממחצית יובל שנים ובו פיתחתי תע"מולה והסברה רחבה וקבועה לטובת הקרנות הלאומיות ולעידוד הציבור הדרדי בארץ ובמפוצות עליה לארץ לבנינה לתחילתה.

במרוצת הימים התבלטה גם המ"גמה השנייה — המגמה הפוליטית ל"התקרבות יהודית-ערבית. בעצם, ראשיתה של מגמה זו נעוצה בתקר"פה שלפני למעלה מחמישים שנה, כ"מג גורמים השפיעו עלי בכיוון זה. הראשון היה ידיד אחד, סטודנט ב"ברלין, שהיה היסטוריון ובעל אופי פוליטי. הוא חשב שמדינה יהודית קטנה לא תוכל להתקיים אלא אם תהיה זלק של חטיבה יותר גדויה, כלומר: שעלינו להשתלב בתוך הע"מים השמיים שבמזרח. הוסיף והשפיע עלי אהרן אהרנסון, האגרונום-המלימר הנודע. אף הוא חשב שצריכה להיות איון קירבה בין יהודים וערבים. אם הסטודנט בברלין דיבר ממרחקים ומ"תוך פנטסיה, הרי אהרנסון שהיה כ"ע"ט "צבר" וידע את הערבים, חיהם ולשונם, דיבר מתוך ידיעה מעשית שנתבססה על המציאות, והדברים זכ"נסו ללבי. באותו פרק זמן הופיע מא"מרו של ד"ר יצחק אפשטיין ב"השיר לוח" בכותרת "השאלה הנעלמה" בו הוא דן על השאלה הערבית. כן הש"סיע עלי הפרופ' אוטו ורבורג, שנה את ההתישבות הציונית על ההנהגה שבמשק אינטנסיבי יש מקום בארץ להמוני עולים יהודיים, מבלי לפגוע בערבים יושבי הארץ הוותיקים. כל אלה יצרו אצלי השקפה יסודית ש"נתגבשה להשקפה פוליטית, בעיקר, במאמרי בשם "משא ערבי", שכתבתיו בשנת תרס"ט בהיותי בבוקובינה ו"ש נתפרסם לאחר יכון ב"המשורר" של ברנר. כשעליתי ארצה בשנת תרס"ז כבר התחלתי להתעניין בשאלה זו באופן מעשי ולפני 30 שנה, בשנת תרפ"ה, שנת פתיחת האוניברסיטה העברית ויסוד "דבר", נוסדה גם "ברית שלום", להתקרבות יהודית ער"בית ע"י ד"ר ארתור רופין. אני הצ"טרפתי אל הארגון הזה בגלגוליו. ה"שונים ואני ממשיך להיות קשור אתו עד היום הזה. באחרונה אף נבדדתי לנשיא "אחדות", תפקיד בו שימש ד"ר י. ל. מגנס ז"ל עד יום פטירתו. כהמשך השיחה סיפר ר' בנימין זכרונות מעניינים ומאלפים על תקר"פת העליה-השניה, ראשית דרכו כא"רץ והתפתרות הישוב החדש וכו' וכ"י הדברים הללו קובעים ברכה לעצמנו ועוד חזון למועד.